

Instytut Pamięci Narodowej

[https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/179152,Diana-Maksymiuk-Niepodlegly-Bialystok-Tadeusza-Kossaka.ht](https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/179152,Diana-Maksymiuk-Niepodlegly-Bialystok-Tadeusza-Kossaka.html)
ml

27.02.2026, 14:03

Diana Maksymiuk: Niepodległy Białystok Tadeusza Kossaka

Nazwisko Kossak kojarzy się z wybitnym rodem malarzy i należącą do niego słynną powieściopisarką Zofią Kossak-Szatkowską (primo voto Szczucką). Dobrze stałoby się, gdyby wiązane było też z inną postacią z tego rodu – a mianowicie z majorem Tadeuszem Kossakiem. Ten brat bliźniak wybitnego artysty Wojciecha odegrał bowiem istotną rolę w odzyskaniu wyzwoleniu Białegostoku w lutym 1919 roku.

[Niepodległość Polskie wojsko](#)

05.02

Odwrót armii Ober-Ostu

Białystok na wyzwolenie spod okupacji niemieckiej armii Ober-Ostu czekał do lutego 1919 r. Było to konsekwencją położenia miasta. W związku z przeprowadzaną ewakuacją wojsk niemieckich z frontu wschodniego do Prus Niemcy nie mogli pozwolić sobie na oddanie w ręce polskie kluczowych punktów istotnych w realizacji tego przedsięwzięcia. Sytuacja uległa zmianie po podpisaniu 5 lutego 1919 r. tzw. umowy białostockiej. Rozstrzygała ona kwestię odwrotu wojsk niemieckich, gwarantowała przemarsz wojsk polskich przez okupowane tereny, w kierunku których zdążali już bolszewicy oraz zakładała przejmowanie na nich władzy przez polską administrację.

Wdrażając w życie zapisy porozumienia z 17 lutego 1919 r. przybył do Białegostoku wraz z urzędnikami pierwszy polski wojskowy komendant miasta płk Stanisław Dziewulski – zaplanowano wówczas ostateczne wycofanie oddziałów niemieckich z Białegostoku na 19 lutego 1919 r. Założenie wcielono w życie i długo wyczekiwane przez mieszkańców formacje wojska polskiego wkroczyły tego dnia do miasta. Były to: Białostocki Pułk Strzelców ppłk. Stefana Paślawskiego, dywizjon jazdy 4. Pułku Ułanów rtm. Michała Nowickiego, bateria 1. Dywizjonu Artylerii Konnej kpt. Leona Hózman-Mirzy Sulkiewicza i Wojewódzki Szwadron Ziemi Mazowieckiej rtm. Tadeusza Kossaka. Ten ostatni tak wspominał to wydarzenie:

„Po całodniowym oczekiwaniu w Łapach doczekałem się przybycia oficera niemieckiego, z którym, po wzajemnej wymianie mandatów, pojechałem obejmować Białystok w imieniu władz wojskowych polskich. – Niestety Białystok... jak on wówczas wyglądał! Dworzec zniszczony, miasto pełne śmiecia, zamarzniętych odpadków, pomyj, odchodów końskich i ludzkich, stosów nieokreślonych szczątków, w których podarte książki przeważały; domy rozbite, sklepy pozabijane deskami, – a wśród tej nędzy rojąca się «mniejszość narodowa», żałująca bolszewików, a patrząca na nas z nieukrywaną niechęcią. Minąwszy nieszczęsne miasto, zajechaliśmy do koszar kawaleryjskich. [...] Wieczór nadszedł, ciemności egipskie wszędzie, bo elektrownia popsuta, a świec w mieście nie dostanie, – o nafcie nawet mowy nie ma. Tylko część miasta od kościoła katolickiego do hotelu Ritz, część miasta wyłącznie polska, odbija względnym porządkiem”.

oraz:

„Od pierwszego zetknięcia się z ludnością – dodawał – [...] miałem wrażenie, i zachowałem je dotychczas, że nigdzie w centrum kraju (o Lubelskiem wcale nie mówię) nie ma takiego

patriotyzmu czystego, bezpartyjnego - jak na Litwie. [...] Wszyscy: księża, ziemianie, nauczyciele, drobna szlachta, chłopci katoliccy - byli nam szczerze życzliwi i sprawie polskiej oddani”.

W tym historycznym dniu przebywający w Białymstoku od grudnia 1918 r. polski komisarz rządowy Ignacy Mrozowski zlecił kierowanie miastem Tymczasowemu Komitetowi Miejskiemu z tymczasowym prezydentem Józefem Puchalskim.

Komendę placu z siedzibą przy ul. Warszawskiej 3 otrzymał z rozkazu wojskowego komendanta miasta cytowany rtm. Kossak. Radości białostoczan ponoć nie było końca, a wdzięczność za wyzwolenie mogli wyrazić podczas oficjalnych uroczystości przekazania władzy w ręce polskie, które miały miejsce w sobotę 22 lutego. Ceremonię zainaugurowała msza polowa w intencji Ojczyzny celebrowana na Rynku Kościuszki przez ks. Lucjana Chaleckiego, po której głos zabrali przedstawiciele polskich władz cywilnych i wojskowych oraz ustępujący dowódca garnizonu niemieckiego kpt. Delhaes. Jego oświadczenie stanowiące formalne przekazanie zarządu miastem Polakom zostało przetłumaczone na język polski przez rtm. Kossaka, który w imieniu dowództwa polskiego miał się zwrócić do Niemca ze słowami:

„Każda wojna pociąga za sobą wiele obciążeń i doświadczeń. Ale zawsze znajdują się poszczególne osoby, które w miarę możliwości starają się zmniejszyć te obciążenie. Pan kapitan jest jednym z tych i dla tego pozwoli pan podziękować za przywitanie i złożone życzenia”.

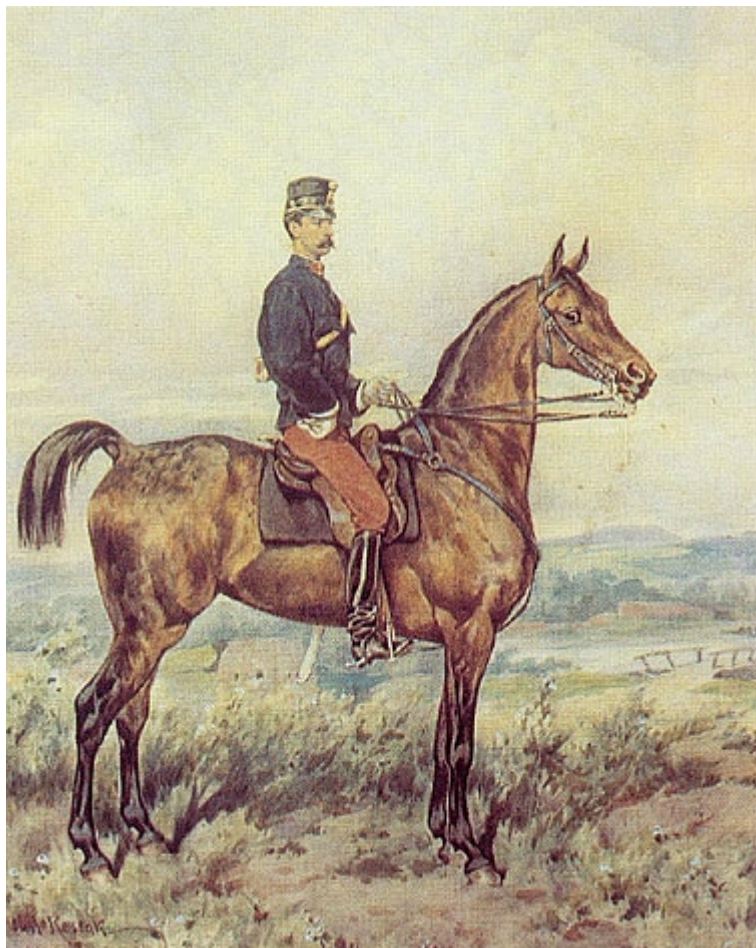
[Czytaj artykuł Diany Maksymiuk *Niepodległy Białystok Tadeusza Kossaka* na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Niepodległość, Polskie wojsko

Artykuł

Portret konny Tadeusza Kossaka autorstwa Juliusza Kossaka, 1886 r. (domena publiczna)